

Soldattorpet Bostället inom Hällekils rotel

Statens Indelningsverk beslutade år 1686 att varje hemman av viss omfattning skulle tillhandahålla bostad och ett jordbruk för en soldats försörjning. Dessförinnan skrevs soldater ut bland hemmanets rotebönder. Bland dessa kan nämnas "Olof i Hällekil" för året 1627. Den förste indelte soldaten för Hällekil hette Olof Andersson Hählkman. Han blev tillsatt år 1689 och förmodligen blev soldattorpet upprättat samtidigt. Det blev förlagt i norra delen av Hällekils hemman, på östra sidan om stora landsvägen. Det intilliggande området var då ännu inte uppodlat. Soldattorpet kom att omfatta några tunnland öppen jord samt ett mindre skogsskifte med benämningen Knekthaget. Detta skulle täcka soldatens behov av vedbrand och betesmark. Bönderna inom hemmanet var dessutom skyldiga att hålla soldaten med hjälp med åkerbruket och underhållet av byggnaderna.

Åren 1686 till 1812 tillhörde Hällekils Rote nr 125 Älvdals Kompani och senare till Värmlands Regemente med nr I 22. Knektarna bytte ofta namn - från långa sonnamn till korta knektnamn. De flesta från Hällekil kom att heta Häll i någon form. Efter 1698 var rotens soldat vakant fram till 1721, då Nils Jonsson Hällman uppehöll tjänsten och efterträddes år 1725 av Nils Persson Hällman.

År 1754 antogs Halfvard Olson Hälkman som soldat men han stupade i Pommern den 21 mars 1761. Åren 1780 till 1785 uppehöll Nils Jonsson Helkman tjänsten. År 1794 var minderåriga volontären Erik Adolf Allström i tjänst, men han bodde inte på soldattorpet. Han lyfte dock lön för roteln. Året 1802 tillsattes Anders Gustavsson Hälkman från 140 Västanå Rotel. Han var född 1769, antagen 1792 och i tjänst åren 1802, 1805, 1809 och 1811. Han

fick medalj för lång och trogen tjänst på Drottningholm år 1811. Från 1812 hörde Hällekilssoldattorpet till Närkes Regemente. År 1848-1890 tjänstgjorde soldaten Lars Magnusson Hell. Han föddes 1821 och var gift med Britta Persdotter, född 1824. De hade åtta barn. Han beviljades avsked 1876 på grund av hög ålder och bystämman hyrde ut torpet ut fram till 1894.

Därefter hade Värmlands Regemente åter hand om soldattorpet. År 1894 antogs den siste soldaten; Anders Gustav Häll, som slutade sin tjänst samma år som Indelningsverket avvecklades år 1903. Detta år beslutade bystämman också att sälja Bostället. Det köptes av trävaruhandlaren Nils Edgren, Förby. Förutom byggnader utgjordes Bostället av 2,3 tunnland åker och 29,4 tunnland skogsmark (Knekthaget).

Knekten Gustav Häll

Nils Edgren avstyckade år 1918 åkermarken med byggnader till Magnus Backman. Skogsmarken förvärvades av grannen Lars Magnus Nilsson och tillfördes hans tomtmark vid Solhälla. Magnus och Ida Backman levde kvar på Bostället fram till år 1935, då Erik och Hilda Karlsson köpte det och flyttade in med sina många barn. Då byggdes den lilla soldatbostaden ut med något rum. En av sönerna, Karl Eriksson, övertog sedan hemmet efter sina föräldrar, men avled efter en kort tid. Sedan dess har stället bytt ägare ett flertal gånger. År 2008 är ägaren Niklas Berg.

Ur Sven-Åke Modins forskning om soldater och soldattorpet

HELLEKIL

Nr 125 i Älvdals kompani 1686 - 1813 Nr 72 i Alsters kompani 1813 – 1844 Nr 97 i Alsters kompani 1844 – 1895 Nr 95 i Älvdals kompani 1895 - 1905

Regementsnummer: Rotar: Hellekil 1/1

Belägenhet: Övre Ullerud i Hellekil öster om och strax intill vägen Olsäter – Edeby och öster om Klarälven. Torpet ligger c:a 1,5 km söder om Olsäter omedelbart före dubbelkurvan vid gamla vårdhemmet numera (2002) Värmlandsskolektivet.

Beskrivning

Torpet är om och tillbyggt så att ena fasaden nu utgör gaveln varvid tillbyggnaden skett bort från vägen. Utöver detta har ett våningsplan tillbyggt. Uthuset finns kvar men är delvis tillbyggt. Torpstugan torde ha flyttats någon gång. Det benämns i skifteshandlingar från 1856 som ”Nya soldatbostället” varför en flyttning kan ha skett runt detta årtal men inte någon längre sträcka. Torpet hade dessutom större betesmarker än de flesta andra torp inom kompaniets område.

I 1689 års mönstringsrulla finns åtta rotebönder namngivna vilket tyder på att hemmanet var stort.

SOLDATER

1689	Olof Andersson Hählkman	
1698	Per Månsson Hälkman på Hällkjihl, samma år uppges roten vakant	
1719	Nils Jonsson Hällman	30/3
1721	Nils Jonsson Hällman, bonde, gift med Brita	32
1725	Nils Persson Hällman	36/9
1744	Nils Persson Hälkman	55/28
1754	Nils Persson Hälkman, tp 1754 till nr 119 Ulffaxerud.	
1754	Halfvar Olson Hälkman. Deltog i kommenderingen till Finland 1751	
1763	Halfvard Olsson Hälkman avlider i Pommern 21/3 1761	
1767	Nils Jonsson Hälkman, född 1740, antagen 30/4 1762	27/5
	Gift med Annika Nilsson. De har fyra barn.	
1780	Nils Jonsson Hälkman	40/18
1785	Nils Jonsson Hälkman, svag och sjuk, får avsked	
1785	Sven Olsson Hälkman	41/18
1789	Sven Olsson Hälkman	45/22
1794	Minderårige volontären Erik Adolf Allström	
1802	Anders Gustafsson, född 1769 från rote 140 (Westanå)	33/10
	gift med Brita Hindriksdotter född 1748. De har ett barn	
1805	Anders Gustafsson Hälkman, medaljerad	36/13 *

1811	Anders Gustafsson Hälkman	42/19
1815	Corpral Anders Hälkman	46/23 **
1822	Corpral Anders Hälkman, begär och får avsked på grund av sjukdom 53/30	
1822	Olof Larsson Hälkman, född 1800 *** Brita Håkansdotter. Paret har ett barn. På roten bor också avskedade soldaten Anders Hälkman och Brita Hindriksdotter.	
1844	Olof Larsson Hellman	44/24
1845	Olof Larsson Hellman, får avsked med underhåll	
1848	Lars Magnusson Häll	27/3
1872	Lars Häll	50/26
1876	Lars Häll, beviljas avsked på grund av hög ålder	54/30
1881	Indraget till musiken	
1894	Anders Gustaf Andersson Häll född 26/2 1874, antagen 24/10 1894 begär och får avsked den 16/9 1903 som siste soldat på stället.	

Notiser

* Medaljen avser "trogen tjänst vid Drottningholm" ** Det framgår inte när han befordras, men det är Anders Gustafsson det handlar om. Anders Gustaf Andersson Häll var gift med Brita Hindriksdotter. Paret hade två söner. *** Olof kom från Wästby/Sandviken där han varit dräng. Siffrorna bakom namnen betyder levnadsålder/tjänsteår. Alltså 50/25 betyder att soldaten är 50 år vid tillfället för mönstringen och att han då tjänstgjort 25 år i armén. En del kom dit från annat boställe och andra flyttade därifrån till nytt boställe.

Generalmönstring hölls var tredje eller vart fjärde år och då på "hemmaplan". För Hälls del nere i Västra Deje eller uppe i Ekshärad och på 1800-talet (efter 1813) i Alster. I rullorna kan man också få veta hur lång mannen var och om han hade svårt att läsa, d v s kunde katekesen och läsa högt ur denna.

SOLDATSBESKRIVNING AV OKÄND ULLERUDSBO 1937

Hela uniformen bestod av kappa, rock med blanka messingknappar och gula band. Och de, som gått i timmermansskolan hade två röda bilor i kors på högra rockärmen. Om midjan ett brett läderskärp med värjfaste. Vida byxor med gula rädner i sidorna, hög platt mössa med en stor messingplåt och en högt vajande plym av tagel. Uniformen fick endast bäras i civilt bruk, då soldaten bevistade gudstjänst, de större helgdagarna, dessutom vid begravningar, barndop och bröllop. Vidare till utrustningen hörde geväret och stor ränsel av rött kalvskinn med håret ut. Däri skulle förvaras underkläderna, och ovanpå och runt om skulle kappan vara

rullad och fastsatt med remmar. Skodon fingo de bestå sig själva och dessa skulle väl blankas och kläderna rena och snygga. När de blevo gamla och slitna fick soldaten dem till skänks, när de blevo utbytta mot nya. Men vid avskedstagandet fick alla persedlar återlemnas till kronan.

Soldaterna i Övre Ullereds socken hade namn utifrån sina hemman. Bäck bodde i Bäcks hemman, Hall/Häll i Hällekil, Ås i Ås, Smed i Smedseruds, Rud i Ruds, Vik i Söderviks, Ed i Edebys, För i Förbys, Tollman i Tolleruds, Hed i Hedegårdens hemman.

Familjen Simansky

Judisk familj flyttar till Bostället i Hällekil

Under soldatperiodens senare del åren 1876 till 1894, då knektjänsten var vakant var Bostället uthyrt till skräddaren Jakob Simansky och hans familj som var av judisk börd. Han och hans hustru Lea Abrahamsson var födda år 1853 respektive 1859, båda kom från Suwalki i dåvarande ryska Polen. Under den andra hälften av 1800-talet kom de tillsammans med en grupp invandrare judar från detta område som flera slog sig ner i Värmland. Kända namn som Klein-Adelsohn, Pagrotsky och Simansky deltog i utvecklandet av näringslivet i Karlstad efter den stora branden 1865. Paret Simansky kom inflyttade 1891 med sin dotter Anna till Övre Ullerud enligt bevis utfärdat av pastor Axel Ulrik Berg. De flyttade ut från Övre Ullerud den 14 januari 1895. Först bodde familjen på Mossen i Olsäter och flyttande sedan till Bostället i Hällekil. Familjen hade 13 barn. De tillhörde den Mosaiska församlingen i Karlstad, var inte medlemmar i Svenska Kyrkan och därmed avvikande i bygden. Den judiska

traditionen måste ha varit ett exotiskt inslag i Hällekil. Bland annat hade man lördag som vilodag. Vid vissa helger bakades osyrat (ojäst) bröd och man skulle slakta djur på rituellt sätt. Gustaf föddes 1888 och några av hans bröder tog sig efternamnet Jacobsson. Gustav och hans syskon gick i byskolan på Bäck. Gustav började arbeta som skjutspojke och körde foror mellan Hällekil och Torp i Deje. Han blev sedan järnhandlare, först som anställd hos järnhandlare Nygren i Karlstad och sedan egen ägare av Jacobssons Jernhandel i Deje. Han konverterade och blev medlem i Svenska Kyrkan och gifte sig med Hulda, född 1896. Hon kom från Lustnäst och de fick två barn. Efter Gustavs död 1938 drevs företaget vidare i Deje och Forshaga genom sönerna. Sonen Bo har under senare tid medverkat till installationen av en museal järnhandel på Skansen i Stockholm.

Olle Österling skriver i *Värmländsk Kultur* (nr 6, 2013) utifrån intervju med Bo Jacobsson *”Att under andra världskriget växa upp i i Deje där nazistledaren Furugård bodde, hade sina sidor. Det fanns folk som aldrig handlade hos en judisk järnhandlare och visst fick Bo ord slängda efter sig på skolgården”*.

Några år under 1990-talet var Daryush Babaeiazad ägare av Bostället. Han kom som flykting från Iran och köpte Bostället 1991. Daryush arbetade på Invandrarverkets anläggning i Hagfors kommun. Efter anläggningens nedläggning flyttade Daryush till Göteborg.

Uppgifter angående soldaterna vid Hällekils rote är framtagna av överstelöjtnanten vid dåvarande Värmlands regemente, Sven Åke Modin. Övriga uppgifter är utdrag ur kyrkbokföringen i Övre Ullerud.

Uppgifter om familjen Simansky har lämnats av Bo och Ulla Jacobsson.

Hällekil maj 1997